

УДК 37.015.31:172

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-4(327)-2-15-22

Полулященко Юрій Михайлович,

кандидат педагогічних наук, доцент; професор кафедри олімпійського та професійного спорту, директор навчально-наукового інституту фізичного виховання і спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

spartak_lg@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4149-5500>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Бути патріотом – значить духовно піднятися, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, яка дійсно й об'єктивно їй притаманна, приєднатись до неї розумом і почуттями. В той же час – патріотизм передбачає відкриття в самому собі беззавітної відданості Батьківщині, спроможність безкорисливо радіти її успіхам, вдосконалення її, служіння їй, поєднання своєї долі з її долею, а не любов до України здалека (Чорна, 2010, с. 603-612).

Саме процес виховання громадянина-патріота має також враховувати існуючі нині тенденції в контексті нової філософії освіти. Врахування внутрішнього світу дитини є надзвичайно важливою складовою патріотичного виховання. На цьому також наголошує Ж.Петрочко. У своїй науковій публікації «Нове осмислення патріотизму та шляхи його формування у викликах часу» автор цілком справедливо зауважує, що національно-патріотичне виховання має бути обов'язково ненав'язливим. Основні його характеристики в сучасних умовах – наскрізність, оптимальне використання потенціалу урочної та позаурочної діяльності, пошук нових технологій, найбільше бажаних і цікавих для сучасних дітей форм і методів роботи; використання мережі Інтернет, активне заохочення і підтримування ініціатив вихованців (Петрочко, 2017 с. 91-97).

Реалії сьогодення зумовлюють нове бачення проблеми формування патріотичних цінностей молоді в системі національної освіти. Належний рівень патріотичного виховання розвиває активну життєву позицію особистості, здатну самореалізуватися на благо Батьківщини. Тому метою нашого наукового пошуку є висвітлення психолого-педагогічних засад виховання патріотичних цінностей учнівської молоді.

Виховання патріотизму вимагає єдності й цілісності виховного впливу на особу і не може бути реалізоване простою сумою механічно сполучених заходів. Патріотизм, передусім, формується в процесі й на основі особистої участі учня в житті школи, а також суспільства. Від того, якою буде ця участь, залежатиме рівень сформованості патріотизму старшого підлітка (Гарнійчук, 2013, с. 174-182).

Особливого значення у патріотичному вихованні набуває особистісно-орієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота. Необхідною умовою оптимізації патріотичного виховання є дотримання системного підходу, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого взаємозалежного відкритого процесу в його постійному розвитку і саморозвитку (Бех & Чорна, 2015, с. 26-37).

Виховати свідомого громадянина-патріота означає сформувати в особистості комплекс якостей і почуттів, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки, а саме: любов до Батьківщини, свого народу; усвідомлення своєї приналежності до української нації, почуття гордості за свій народ, Батьківщину; інтерес до минулого, нинішнього і майбутнього країни; почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед Батьківщиною; готовність активно діяти на шляху становлення суверенної, правової, демократичної, соціальної держави; висока правосвідомість, повага до Конституції, знання законів держави, прийнятих у ній правових норм, потреба в їх дотриманні; готовність служити Батьківщині та встати на захист державних інтересів країни у випадку загрози національній безпеці; досконале знання державної мови, турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя й побуту; повага до державних символів; моральні, правові, політичні, економічні знання учнівської молоді, які сприяють формуванню когнітивного компонента патріотизму; повага до традицій та звичаїв рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як його представника, спадкоємця; шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народностей, що населяють країну, володіння культурою міжетнічного спілкування; працьовитість, ініціативність, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію, матеріальні і духовні цінності народу; гуманістична моральність, яка включає доброту, чесність, чуйність, совісність, відповідальність, самоповагу; нетерпиме ставлення до порушників законів країни, до аморальних вчинків, вандалізму, расизму, шовінізму; прагнення до самовдосконалення своїх патріотичних рис (Гарнійчук, 2013, с. 174-182).

С. Додуріч зауважує, що виховання у молоді патріотизму, патріотичних цінностей, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних надбань, поваги до Конституції та законів України можливе в умовах розвитку освіти, що ґрунтується на ідеях національного світогляду (Додуріч, 2010, с. 22).

В той же час, на думку Н. Михальченко, формування громадянина-патріота можливе не лише на основі створення необхідних

зовнішніх, об'єктивних виховних умов, але й з врахуванням індивідуальних, вікових особливостей дітей та молоді, їх здатності до прийняття патріотичних ідей, національних цінностей, прагнень до розбудови держави (Михальченко, 2007, с. 22).

А. Нечитайло, наголошуючи на актуалізації питання націєтворення, формування національної ідентичності, національної пам'яті та патріотичного виховання молоді, пропонує широко використовувати мережу Інтернет. Оскільки саме Інтернет, на переконання науковця стає потужним агентом соціалізації людини. Молодь ХХІ століття – це нова формація, майбутній потенціал країни, її громадяни-патріоти. Вона (молодь) є найдинамічнішою соціальною групою в інформаційному суспільстві (Нечитайло, 2014, с. 28-33).

Між тим, досить важливим є чітко усвідомлювати мету та завдання патріотичного виховання з урахуванням вимог часу. І. Бех вважає, що метою патріотичного виховання в нинішніх умовах є становлення громадянина-патріота країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві (Бех & Чорна, 2015, с. 26-37).

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування національного самоствердження, любові до рідної землі, держави, родини, народу;
- визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності його культурної спадщини та майбутнього;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії сепаратизму, аморальності, шовінізму, фашизму (Бех & Чорна, 2015, с. 26-37).

Зазначимо, що проблема патріотичного виховання (формування патріотичних цінностей) учнівської молоді, а саме шляхи до її вирішення чітко відображується в ряді нормативно-правових документів.

Так, в Указі Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки зазначається, що в Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України.

Національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі (Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, 2015).

Звернемо увагу, що в реформаторському Законі України Про освіту також червоною ниткою пронизується проблема формування патріотичних цінностей учнівської молоді. Так, в реформаторському Законі України Про освіту зазначається, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору (Закон України Про освіту, 2017).

Отже, сучасна освіта спрямована на формування у особистості цінностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого

суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. Саме патріотичні цінності на наше переконання, є пріоритетними в умовах становлення України як повноцінної Європейської держави. Без сформованості відповідних цінностей важко собі уявити можливість вихвання особистості яка б (особливо в нинішніх умовах) повною мірою спрямовувала свою діяльність на користь іншим людям, суспільству та своєї державі. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій тощо.

Список використаної літератури

1. Чорна К. І. Патріотичне виховання школярів в умовах модернізаційних суспільних змін в контексті педагогічного доробку О. А. Захаренка. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 2010. № 1 (14). С. 603-612. **2. Петрочко Ж. В.** Нове осмислення патріотизму та шляхи його формування у викликах часу. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2017. № 37-1(73). С. 91-97. **3. Гарнійчук В. М.** Основні тенденції та сутність патріотизму старших підлітків в сучасних умовах. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2013. № 1 (17). С. 174-182. **4. Бех І., Чорна, К.** Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Гірська школа Українських Карпат. 2015. № 12-13. С. 26-37. **5. Додурич С. М.** Формування патріотичних цінностей у студентів коледжів засобами красназничо-пошукової діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Миколаїв, 2010. 22 с. **6. Михальченко Н. В.** Динаміка розвитку патріотичної рефлексії у молодших школярів: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ. 2007. 22 с. **7. Нечитайло А. А.** Патріотичне виховання молоді засобами соціальних мереж у глобальному інформаційному суспільстві. Правова інформатика, № 4 (44). 2014. С. 28-33. **8. Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс].** Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>. Назва з екрану. **9. Закон України Про освіту (Верховна Рада України; Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII) [Електронний ресурс].** 2017. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Назва з екрану.

References

1. Chorna, K. I. (2010). Patriotychnе vykhovannia shkoliariv v umovakh modernizatsiinykh suspilnykh zmin v konteksti pedahohichnoho dorobku O. A. Zakharenka [Patriotic education of schoolchildren in conditions of modernizing social changes in the context of pedagogical work O. A. Zakharenko]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta

uchnivskoi molodi – Theoretical and methodical problems of education of children and pupils, 1(14), 603-612. [in Ukrainian].

2. Petrochko, Zh. V. (2017). Nove osmyslennia patriotyzmu ta shliakhy yoho formuvannia u vyklykakh chasu [New understanding of patriotism and ways of its formation in time challenges]. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody» – Humanitarian Bulletin of the Grigory Skovoroda Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University, 37-1(73), 91-97. [in Ukrainian].

3. Harniichuk, V. M. (2013). Osnovni tendentsii ta sutnist patriotyzmu starshykh pidlitkiv v suchasnykh umovakh [Basic tendencies and essence of patriotism of senior teenagers in modern conditions]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoimolodi – Theoretical and methodological problems of education of children and student youth, 1(17), 174-182. [in Ukrainian].

4. Bekh, I., Chorna, K. (2015). Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Program of Ukrainian Patriotic Education of Children and Student Youth]. Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of the Ukrainian Carpathians, 12-13, 26-37. [in Ukrainian].

5. Dodurych, S. M. (2010). Formuvannia patriotychnykh tsinnosti u studentiv koledzhiv zasobamy kraieznavcho-poshukovoi diialnosti [Formation of patriotic values among college students by means of local lore-search activity]. Extended abstract of candidate's thesis. Mykolaiv. [in Ukrainian].

6. Mykhalchenko, N. V. (2007). Dynamika rozvytku patriotychnoi refleksii u molodshykh shkoliariv [Dynamics of development of patriotic reflection in junior schoolchildren]. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev. [in Ukrainian].

7. Nechytailo, A. A. (2014). Patriotychne vykhovannia molodi zasobamy sotsialnykh merezh u hlobalnomu informatsiinomu suspilstvi [Patriotic education of youth through social networks in the global information society]. Pravova informatyka – Legal Informatics, 4(44), 28-33. [in Ukrainian].

8. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky [Decree of the President of Ukraine on the Strategy of national-patriotic education of children and young people for 2016-2020]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>. [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy Pro osvitu (Verkhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 05.09.2017 № 2145-VIII) [Law of Ukraine on Education (Verkhovna Rada of Ukraine, Law No. 2145-VIII of 05.09.2017)]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

Полулященко Ю. М. Психолого-педагогічні засади виховання патріотичних цінностей учнівської молоді

В статті здійснено аналіз психолого-педагогічних засад виховання патріотичних цінностей учнівської молоді. Саме процес виховання громадянина-патріота має також враховувати існуючі нині тенденції в контексті нової філософії освіти. Реалії сьогодення зумовлюють нове бачення проблеми формування патріотичних цінностей молоді в системі

національної освіти. Належний рівень патріотичного виховання розвиває активну життєву позицію особистості, здатну самореалізуватися на благо Батьківщини.

Встановлено, що національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі.

Доведено, що сучасна освіта повинна бути спрямована на формування у особистості цінностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. Патріотичні цінності є пріоритетними в умовах становлення України як повноцінної Європейської держави. Без сформованості відповідних цінностей важко собі уявити можливість виховання особистості яка б повною мірою спрямовувала свою діяльність на користь іншим людям, суспільству та своєї державі. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій тощо.

Ключові слова: виховання, патріотичні цінності, учнівська молодь.

Полулященко Ю. М. Психолого-педагогические основы воспитания патриотических ценностей учащейся молодежи

В статье осуществлен анализ психолого-педагогических основ воспитания патриотических ценностей учащейся молодежи. Именно процесс воспитания гражданина-патриота должны учитывать существующие ныне тенденции в контексте новой философии образования. Реалии обуславливают новое видение проблемы формирования патриотических ценностей молодежи в системе национального образования. Надлежащий уровень патриотического воспитания развивает активную жизненную позицию личности, способную самореализоваться на благо Родины.

Установлено, что национально-патриотическое воспитание должно приобрести характер системной и целенаправленной деятельности органов государственной власти, органов местного самоуправления, учебных заведений, институтов гражданского общества, граждан по формированию у человека и гражданина высокой национально-патриотического сознания, чувства верности своему государству.

Доказано, что современное образование должно быть направлено на формирование у личности ценностей, воспитания ответственных граждан, способных к сознательному общественному выбору и направления своей деятельности на пользу другим людям и обществу. Патриотические ценности являются приоритетными в условиях становления Украины как полноценного Европейского государства.

Без сформированности соответствующих ценностей трудно себе представить возможность воспитания личности, которая в полной мере направляла свою деятельность на пользу другим людям, обществу и своей стране. Принципами государственной политики в сфере образования и принципами образовательной деятельности является воспитание патриотизма, уважения к культурным ценностям украинского народа, его историко-культурного наследия и традиций и тому подобное.

Ключевые слова: воспитание, патриотические ценности, учащаяся молодежь.

Poluliashchenko I. Psychological and Pedagogical Principles of Education of Patriotic Values of Pupils' Youth

The article analyzes the psychological and pedagogical principles of education of patriotic values of pupils' youth. It is the process of educating a patriot-citizen to take into account existing tendencies in the context of the new philosophy of education. The realities of the present give rise to a new vision of the formation of patriotic values of youth in the system of national education. The proper level of patriotic education develops an active life position of a person capable of self-realization for the benefit of the Motherland.

It has been established that national patriotic education should acquire the character of systematic and purposeful activity of state authorities, local self-government bodies, educational institutions, civil society institutions, citizens for the formation of a high national-patriotic consciousness of a person and a citizen, a sense of loyalty to their state.

It is revealed that the problem of patriotic education (formation of patriotic values) of student youth, and in particular the ways to solve it, is clearly reflected in a number of normative legal documents. It is proved that modern education should be aimed at the formation of values in the individual, the education of responsible citizens who are capable of conscious social choice and directing their activities in favor of other people and society. Patriotism values are preferable in the context of the formation of Ukraine as a full-fledged European state. Without the formation of the respective values, it is difficult to imagine the possibility of a person who draws his personality to the fullest of his activities in favor of other people, society and his state. The principles of state policy in the field of education and the principles of educational activity are the cultivation of patriotism, respect for the cultural values of the Ukrainian people, its historical and cultural heritage and traditions, etc.

Key words: upbringing, patriotic values, pupils' youth.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2019 р.

Прийнято до друку 31.05.2019 р.

Рецензент – д.п.н., доц. Бабич В. І.